

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Подороги Леоніда Вікторовича на тему «Генеza українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 6 від 24 листопада 2022 року) та уточненої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 5 від 26 жовтня 2023 року)

ВИТЯГ

з протоколу фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права Державного податкового університету № 1 від 24 грудня 2024 року

Присутні:

кафедра теорії та історії держави і права: завідувач кафедри теорії та історії держави і права, к.ю.н., доцент Бак В.І., д.ю.н., професор Шевченко А.Є., професор кафедри теорії та історії держави і права, доктор юридичних наук, доцент Вітюк Д.Л., к.і.н., доцент Камаралі С.Є., к.пол.н., доцент кафедри Косілова О.І., к.ю.н., доцент Мацелик М.О., к.ю.н., доцент Старостюк А.В., к.ю.н., доцент Санжаров В.А., к.ю.н., доцент Сіренко О.В.; *кафедра кримінального права та процесу:* завідувач кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Дідківська Г.В., професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Колб О.Г., професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Максименцев М.Г., професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Лисенко В.В., професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Топчій В.В., професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Нікітін Ю. В., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Лугіна Н.А., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Сперкач Н.А., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук Лопашук Д. І., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Павлюх О.А., професор кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, професор Антипов В.І., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Лазебний А.М., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Омельчук Л.В., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Мілевський О.П., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук Любавіна В.П., доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук Софієва С.О.; *запрошені:* професор кафедри менеджменту та публічного

управління Державного податкового університету, доктор юридичних наук, професор Лощихін О.М. (науковий керівник), завідувач кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу, кандидат юридичних наук, доцент Чернецька О.В., завідувач кафедри фінансового та податкового права, кандидат юридичних наук, професор Глух М.В., завідувач кафедри цивільного права та процесу, к.ю.н., професор Білянська Н.В.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта навчально-наукового інституту права Державного податкового університету Подороги Леоніда Вікторовича на тему «Генеza українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 6 від 24 листопада 2022 року) та уточненої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 5 від 26 жовтня 2023 року).

Слухали:

Доповідь здобувача Подороги Л.В. на тему «Генеza українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, висвітлив стан її розробки, визначив зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, мету та задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрив наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, навів дані про апробацію результатів дисертації та кількість публікацій, а також окреслив структуру дисертації.

Зокрема, автор наголосив, що одним із найважливіших завдань сучасної української історично-правової науки є пошук та вирішення з наукової об'єктивної позиції проблемних питань, пов'язаних із правовою спадщиною українського народу, зокрема й у добу Середньовіччя.

Це дає змогу не тільки заповнити існуючі в науці прогалини, але й визначити характер світогляду українського народу, особливості його правосвідомості, напрями й характер культурного генезису, досягнення в правовому розвитку, рівень соціально-економічного розвитку, матеріального життя українського соціуму та інше.

Доведено, що дослідження історії українського кримінального права у XV – першій половині XVII ст. має й практичне значення, оскільки дозволяє врахувати під час проведення реформування кримінального законодавства України (особливо в умовах широкомасштабної війни росії проти України, введення воєнного стану) досвід українського народу у сфері регулювання кримінально-правових відносин.

Л. Подорога висвітлив мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, а також зупинився на основних наукових висновках в роботі, що становлять наукову новизну.

Доведено історичну закономірність розвитку українського кримінального права у XV – першій половині XVII ст. у його цілісності як системно-структурного комплексу, що складався з понять та інститутів (поняття злочину, загальні поняття кримінального права, види злочинів, мета, принципи та система покарань).

Обґрунтовано поділ видів злочинів на злочини у сфері публічних інтересів (злочини проти держави, військової служби, прав і вольностей шляхти, правосуддя, порядку управління, службові злочини, проти церкви і релігії) та злочини у сфері приватних інтересів (злочини проти життя, здоров'я, волі особи, її власності, змішані злочини, злочини у сімейній сфері та проти моралі) й виокремлено та систематизовано кваліфікуючі обставини кожного виду злочину.

Встановлено поділ видів покарань залежно від забезпечення, охорони та задоволення нормами кримінального законодавства приватного (головщина, навязка, гвалт) чи публічного (смертна кара, тілесні покарання, позбавлення волі, конфіскація майна, штраф, вигнання за межі держави, позбавлення честі або посади) інтересів, а також виділено додаткові критерії поділу: за суб'єктом покарання, самостійністю характеру, формою вини, принципом права-привілею, відносинами сюзеренітету-васалітету, ступенем тяжкості учиненого злочину, способом і засобом скоєння злочину.

У роботі удосконалено положення, що поняття злочину у литовсько-польський період включало матеріальний елемент, який пов'язувався із спричиненням особі матеріальної, моральної чи фізичної шкоди; релігійний елемент, який втілював розуміння злочину як гріха; формальний елемент, який означав нормативне оформлення поняття злочину з точки зору порушення правила поведінки; тезу, що у XV – XVI ст. відбувається виокремлення як родових об'єктів суспільних відносин щодо охорони інтересів держави, відносин у сфері військової служби, правосуддя, службової діяльності, забезпечення порядку державного управління, захисту прав особи і власності, прав церкви, сім'ї, прав і привілеїв шляхти, норм релігії й моралі; висновок, що протягом XV – XVI ст. відбувались процеси занепаду значення такої мети покарання як наповнення державної скарбниці, посилення ролі як загальної, так і спеціальної превенції, встановлення обов'язковості відшкодування шкоди потерпілому, посилення значення як цілей покарання виправлення засудженого та ізоляція злочинця від суспільства, актуалізації залякування, що втілювалось у кількісному зростанні протягом XVI ст. норм, які містили різноманітні види смертної кари та тілесних покарань.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальшого дослідження історії українського кримінального права; *освітньому процесі* – для проведення різних форм занять

зі студентами денної та заочної форм навчання й при підготовці підручників, навчальних посібників, розробці лекційних курсів, робочих програм, навчально-методичних комплексів із дисциплін «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Історія вчень про державу і право», «Історія українського права», «Історія України»; *практичній діяльності* – при підготовці та проведенні круглих столів, конференцій, семінарів.

По завершенню доповіді аспіранту присутніми були поставлені такі **запитання:**

Дідківська Г.В.: В дисертації ви досліджуєте генезу українського кримінального права за доби середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.), тобто робота присвячена історії і розвитку права вказаного періоду. Проте, хотілось би почути видання яких фахівців з кримінального права Ви використовували у роботі.

Відповідь: Дякую за запитання. Це підручники та навчальні посібники з кримінального права України, науково-практичні коментарі А. А. Вознюк; О. М. Литвинова; В. Я. Конопельський, В. О. Меркулова; М. І. Мельник, М. І. Хавронюк, Ю. В. Александров; Е. В. Сташис, В. Я. Тацій.

Лопашука Д.І.: Хочу запитати, які праці науковців нашого навчального закладу знайшли відображення в роботі, і які праці ви використовували?

Відповідь: Дякую за запитання. До них належать новітні праці в галузі кримінального права України, підготовлені науковцями ННІ права Державного податкового університету (В.В. Топчієм, Г.В. Дідківською, В.В. Лисенком, В.І. Антиповим, О.Г. Колбом, Г.М. Мамкою, Ю.В. Нікітіним та іншими).

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **науковому керівнику, доктору юридичних наук, професору Лощихіну О.М.**, який зазначив, що підготовлена Подорогою Леонідом Вікторовичем дисертаційна робота на тему «Генеза українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)» є цілісним науковим дослідженням, що підтверджується результатами теоретико-правового аналізу як законодавчої бази, так і наукового доробку у сфері вивчення вказаної проблематики.

Складений здобувачем план дослідження дозволив охопити усі ключові питання теми дослідження і досить повно та змістовно висвітлити їх. Цьому сприяло правильне визначення ним мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, застосування необхідного наукового інструментарію.

Здобуті під час дослідження результати певною мірою заповнюють прогалини у висвітленні науково-теоретичних і прикладних питань. В обґрунтуванні авторських висновків у дисертації пропонується низка нових теоретично концептуальних та практично важливих положень.

Специфіка теми дослідження, сформульовані мета і завдання визначили структуру дисертації, послідовність та логіку викладення матеріалу. Зміст дисертації свідчить про повноту і завершеність комплексного дослідження.

Робота оформлена в повній відповідності до вимог, які ставляться щодо дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

У цілому робота оцінена позитивно. Відмічено, що вона була виконана самостійно і автора можна вважати підготовленим науковцем. Було акцентовано увагу на тому, що науковий керівник робив лише окремі зауваження та вносив окремі корективи щодо обраної теми дослідження. Здобувач же з деякими зауваженнями погоджувався, а з деякими – ні, аргументовано відстоюючи свою особисту точку зору з певних питань.

Вищевикладене свідчить, що дисертаційне дослідження Подороги Леоніда Вікторовича на тему «Гене́за українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)», представляє самостійне, закінчене дослідження теоретичного характеру, є оригінальним, актуальним, практично значимим і дозволяє зробити висновок, що робота відповідає встановленим вимогам і може бути рекомендована до прилюдного захисту.

Головуючий: Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається рецензентам:

Доктору юридичних наук, професору Колбу О.Г., який підкреслив, що виконане Подорогою Леонідом Вікторовичем дослідження присвячене актуальній проблемі, яка є важливою як для теорії, так і для практики.

Зазначена оцінка ґрунтується на результатах опрацьованих здобувачем та використаних у тексті дисертації наукових, навчальних і нормативно-правових джерел (всього 227 найменування на 21 сторінці), а також виведених ним на цій основі елементів наукової новизни (всього 9 положень), кожен із яких відображено в певній рубриці, а саме: вперше - 3 науково обґрунтованих результатів свого дослідження; удосконалено - 3 та дістали подальший розвиток - 3 положення.

Проведений аналіз опублікованих наукових розробок Л.В. Подороги показав, що основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 6 наукових публікаціях, з них 3 статті опубліковані у фахових виданнях з юридичних наук, а також 3 тези доповідей на науково-практичних конференціях (сторінка 9, додаток 1).

Виходячи з цього, варто визнати, що кількість праць та інших результатів цієї наукової розробки, у цілому та з формальної точки зору є достатньою для узагальнення та наукового обґрунтування вироблених її автором положень, висновків, рекомендацій і пропозицій по суті досліджуваної проблематики.

Про наукову новизну та практичну цінність цієї дисертації свідчать також й інші її положення, висновки та пропозиції, що відображені у відповідних розділах і підрозділах. Проте, як *побажання*:

1. У рубриці «Методи дослідження» (сторінки 5-6) дисертанту варто було вказати, у яких підрозділах його роботи та з якою метою використовувались конкретні методи його наукового пошуку.

2. У роботі є 1 додаток, у той же час, що окремим додатком слід було подати ті відомості, які викладені в аббревіатурі УДІАК.

3. Варто було перед «Вступом» на окремому аркуші дисертації визначити рубрику «Перелік умовних позначень, що використовуються у тексті дисертації»

Підсумовуючи, констатовано, що дисертація Подороги Леоніда Вікторовича є цілісним завершеним монографічним дослідженням важливої наукової і практичної проблеми, містить у собі наукові висновки і рекомендації, що мають істотне значення, відповідає встановленим вимогам та профілю наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень. Із огляду на зауважене, даний варіант дисертації може бути рекомендований для захисту в спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доктору юридичних наук Максименцеву М.Г., який відзначив, що актуальність обраної Подорогою Леонідом Вікторовичем теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і заперечень, адже на сьогодні немає достатньої бази монографічних досліджень, присвячених комплексному аналізу «Генези українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)».

У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Водночас, рецензент підкреслив, що виконане Подорогою Леонідом Вікторовичем дослідження є актуальним і своєчасним, а положення та висновки, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані.

При дослідженні застосовано ряд методів, обраних автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження.

У дисертації автор продемонстрував рівень своєї професійної зрілості та наукової кваліфікації. Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних і зарубіжних учених.

Дослідження фахово структуроване і відзначається цілісною логічною побудовою. Розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою і показують послідовність аналізу досліджуваних юридичних явищ. При поділі розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила пропорційності і взаємозв'язку. Мета і завдання, які визначені автором у вступі, знайшли відображення у змісті і тексті дослідження.

Проте, як побажання - застосування у дисертаційному дослідженні у преамбулі роботи методу пізнання, як «дедукція» дисертанту варто було б зазначити середі інших, які були використані у роботі.

У роботі також можна було розширити фактологічну та бібліографічну базу дослідження, з урахуванням іноземних джерел, оскільки тематика має свою академічну аудиторію принаймні в наукових школах Європи.

Рецензентом відмічено, що в цілому, дослідження відображає вміння автора довести свої судження та дискутувати при оцінці наукових поглядів опонентів. Основні висновки і пропозиції, сформульовані автором, викладені чітко, без двозначності, прозоро; головні тези наведені комплексно, системно. Аргументи не суперечать один одному і є достатніми та переконливими.

Висновки дисертації містять головні наукові результати, отримані дисертантом особисто, синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

Таким чином, дисертація Подороги Леоніда Вікторовича є цілісним, самостійним, завершеним монографічним дослідженням важливої наукової і практичної проблеми, відповідає встановленим вимогам та профілю наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень, у зв'язку із чим рекомендується для подання у разову спеціалізовану вчену раду для подальшого публічного захисту.

Завідувачу кафедри теорії та історії держави і права, кандидату юридичних наук, доценту Бак В.І., яка засвідчила, що дисертаційна робота Подороги Леоніда Вікторовича на тему «Гене́за українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)» є завершеною науковою працею, у ній розв'язано конкретне наукове завдання, яке полягає у дослідженні генези українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – першій половині XVII ст.), виявлення закономірностей та особливостей цього процесу в умовах відсутності української державності, завдяки чому сформульовано ряд нових теоретичних положень і висновків.

Дисертація Подороги Леоніда Вікторовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів робота Подороги Леоніда Вікторовича на тему : «Гене́за українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)» може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій раді за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Шевченко А.Є., який зауважив, що здобувач у своїй дисертації досяг поставленої мети. Зокрема, ним сформульовано ряд положень, що мають важливе теоретичне та практичне значення. У роботі вдало використано зарубіжну наукову літературу та джерела. Матеріал викладається логічно та послідовно.

Отже, можна зробити висновок, що подане дисертаційне дослідження має закінчений вигляд. Його зміст має внутрішню логічну побудову. Дисертація Подороги Леоніда Вікторовича на тему «Гене́за українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, у якому обґрунтовується низка наукових положень та висновків, що відзначаються новизною у теоретичному плані і є важливими для юридичної практики, а також може бути рекомендовано для подання до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій раді за

спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук Санжаров В.А., який зазначив, що дисертантом опрацьовано досить значний масив літератури, який прямо чи опосередковано стосується теми дисертаційного дослідження, у тому числі безпосередньо проаналізовано документальні, нормативно-правові та статистичні джерела, а також сучасну наукову літературу. Це слугує свідченням високого рівня обізнаності здобувача у темі, яка ним досліджується, та відповідного рівня обґрунтованості зроблених ним висновків.

Кандидат історичних наук, доцент Камаралі С.Є. наголосила, що для тих, хто досліджує, вивчає та цікавиться проблематикою генези українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.) буде корисним ознайомитися як із самим дослідженням, так і з висновками, до яких прийшов автор.

Дисертаційне дослідження виконане якісно, на високому науковому рівні, отримані результати є об'єктивними. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, послідовно, логічно та системно викладати матеріал. Структурно вдалою видається побудова змісту дисертації. Переконливими варто назвати загальні висновки, якими показана ступінь вирішеності проблеми, що визначена у вступі до роботи. Автор дослідження має достатню кількість наукових статей у фахових виданнях та опублікованих тез виступів на конференціях. Дисертаційна робота виконана самостійно, має комплексний і завершений характер.

Загалом, результати дисертаційного дослідження мають, безумовно, як теоретичне, так і практичне значення. Тому, дисертаційна робота Подороги Леоніда Вікторовича на тему: «Генеза українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)» може бути рекомендована до захисту у разовій раді за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Старостюк А.В., яка зупинилася на методології дисертаційної роботи, відмітила її обґрунтованість для висвітлення основних положень. Підняті у дисертаційному дослідженні проблеми і запропоновані автором шляхи розв'язання сучасних проблем в Україні вирішують завдання науки теорії та історії держави і права, історії політичних і правових учень. Робота відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендована до захисту у разовій раді за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, професор Антипов В.І. відмітив, що в роботі висвітлені питання виключно з історичної точки зору, тому надавати поради щодо кримінального права немає сенсу, тому я утримаюсь від голосування.

Доктор юридичних наук, професор Топчій В.В. акцентував на актуальності і новизні роботи, підтримав доповідачів і запропонував проголосувати за роботу Подороги Леоніда Вікторовича щодо захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

щодо дисертації Подороги Леоніда Вікторовича на тему : «Гене́за українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Одним із найважливіших завдань сучасної української історично-правової науки є пошук та вирішення з наукової об'єктивної позиції проблемних питань, пов'язаних із правовою спадщиною українського народу, зокрема й у добу Середньовіччя.

Це дає змогу не тільки заповнити існуючі в науці прогалини, але й визначити характер світогляду українського народу, особливості його правосвідомості, напрями й характер культурного генезису, досягнення в правовому розвитку, рівень соціально-економічного розвитку, матеріального життя українського соціуму та інше.

Ця тема дослідження є актуальною і з огляду на обраний Україною європейський вектор розвитку, долучення українського народу до прогресивних процесів сучасної цивілізаційної еволюції європейських націй.

Дослідження історії українського кримінального права у XV – першій половині XVII ст., крім того, має й практичне значення, оскільки дозволяє врахувати під час проведення реформування кримінального законодавства України (особливо в умовах широкомасштабної війни росії проти України, введення воєнного стану) досвід українського народу у сфері регулювання кримінально-правових відносин.

Вищенаведене підтверджує актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах планових науково-дослідних тем у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук НАН України на 2024–2028 роки, затвердженими постановою Президії НАН України від 10 січня 2024 р. № 8, ґрунтується на положеннях Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024–2029 роки, Стратегії розвитку Державного податкового університету на 2022–2027 рр., затвердженої Вченою радою Державного податкового університету 30 червня 2022 р., протокол № 11.

Метою роботи є дослідження генези українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.), виявлення закономірностей та особливостей цього процесу в умовах відсутності української державності.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

- здійснити огляд наукової літератури з проблеми дослідження;
- надати характеристику джерельній базі дослідження;
- проаналізувати джерела кримінального права й уточнити зміст поняття злочину в литовсько-польський період;
- простежити розвиток загальних понять кримінального права;

- з'ясувати сутність видів злочинів та основні напрями їх розвитку;
- визначити зміст мети та принципів покарання;
- виявити характерні риси системи покарань приватного характеру;
- обґрунтувати процес інституціоналізації публічних покарань.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються в результаті виникнення, розвитку та реалізації кримінально-правових норм.

Предметом дослідження є генеза українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.).

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є комплекс методів і прийомів наукового пізнання, що спрямовується на дослідження генези українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.).

Діалектичний метод дозволив простежити розвиток основних норм та інститутів українського кримінального права в XV – першій половині XVII ст. у відповідності з комплексним підходом, що забезпечило розгляд проблематики дослідження в єдності її внутрішньо-правового змісту й зовнішньоправової форми, зокрема аналіз структурних елементів українського кримінального права в поєднанні з джерелами (формами) кримінального права (підрозділи 1.1., 1.2, 2.1, 2.2, 2.3).

Методи аналізу і синтезу як протилежні сторони одного дослідницького інструменту забезпечили обґрунтованість висновків щодо проведення розділювальних та поєднувальних операцій з суспільними явищами (функціонуванням громадських організацій) як елементів загальної системи суспільства (підрозділи 2.2, 2.3, 3.2).

Застосування методів прогнозування та моделювання сприяло виведенню науково обґрунтованих передбачень щодо тенденцій розвитку громадських організацій як елементів суспільної системи (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1).

Методи індукції та дедукції забезпечили логічне структурування висновків і узагальнень (підрозділи 2.3, 3.2, 3.3).

За допомогою методу узагальнення стало можливим підсумувати розвиток суспільних відносин, урегульованих кримінально-правовими нормами впродовж досліджуваного періоду (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3).

Герменевтичний метод став основою для аналізу правових приписів, які містились у правових пам'ятках XV – першої половини XVII ст. (підрозділи

Методи сходження від конкретного до абстрактного та від абстрактного до конкретного знайшли своє застосування під час дослідження суспільно-політичних, соціально-економічних, культурних, релігійних та інших умов розвитку українського кримінального права у XV – першій половині XVII ст. (підрозділи 2.1, 2.3, 3.1, 3.2).

Системно-структурний метод відіграв значну роль у процесі дослідження українського кримінального права зазначеного періоду як системно-структурного комплексу, в якому структурними елементами виступали поняття злочину, види злочинів, різноманітні загальні поняття кримінального права, інститут покарання тощо (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2).

Історико-правовий метод дозволив реконструювати складну картину функціонування й розвитку норм, основних понять та інститутів українського кримінального права в умовах панування правосвідомості доби Середньовіччя (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Порівняльно-історичний метод уможливив здійснити послідовне порівняння між собою структурних елементів українського кримінального права впродовж XV – першої половини XVII ст. за правовими пам'ятками зазначеного періоду (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3).

Порівняльно-правовий метод наукового дослідження став підґрунтям для підтвердження авторських висновків і узагальнень щодо результатів порівняння історичних особливостей визначених періодів в становленні і розвитку громадських організацій та інших легітимних утворень без ознак прибутковості (підрозділи 3.2, 3.3).

Формально-юридичний метод використано для дослідження й тлумачення норм українського кримінального права, а також відповідної термінології, яка відображала основні поняття кримінального права (підрозділи 2.1, 3.2, 3.3).

Теоретичною основою дисертаційної роботи становлять розробки вітчизняних учених – представників науки теорії та історії держави і права, філософії та філософії права. Зокрема: загальні праці з теорії держави й права, історії держави й права України та історії українського права. До них насамперед належать підручники й навчальні посібники з теорії держави й права, а також наукові статті та монографії, з проблем джерел і форм права, соціально-правової цінності людини в нормативістському праворозумінні.

Крім того, додаються спеціальні праці з окремих проблемних питань розвитку українського права, зокрема й кримінального, а саме: О.М. Лоцихіна, А.Є. Шевченка, І.А. Мацелюх, А.Й. Француза, С.В. Кудіна, І.В. Костенко, С.Є. Камаралі, К.Р. Добкіної, О.В. Мартинюка та ін.; а також праці науковців-фахівців у сфері сучасного кримінального права України. До них належать новітні праці в галузі кримінального права України, підготовлені науковцями ННІ права Державного податкового університету (В.В. Топчієм, Г.В. Дідківською, В.В. Лисенком, В.І. Антиповим, О.Г. Колбом, Г.М. Мамкою, Ю.В. Нікітіним та іншим), підручники та навчальні посібники з кримінального права України, науково-практичні коментарі (автор А.А. Вознюк; за ред. О.М. Литвинова; за ред. В.Я. Конопельського, В.О. Меркулової; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка; автор Ю.В. Александров; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є важливою спробою в історико-правовій науковій площині комплексно дослідити генезу українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.) на фундаменті використання досвіду розвитку норм українського кримінального права за часів України-Русі. Новизна проявляється як в самому підході до дослідження поставленої проблеми, так і в запропонованих автором вирішеннях теоретично-історичних і практичних завдань. Наукова новизна одержаних результатів виявляється у наступних

положеннях і висновках, які відображають особистий внесок дисертанта у розроблювану проблему:

вперше:

- доведено історичну закономірність розвитку українського кримінального права у XV – першій половині XVII ст. у його цілісності як системно-структурного комплексу, що складався з понять та інститутів (поняття злочину, загальні поняття кримінального права, види злочинів, мета, принципи та система покарань);

- обґрунтовано поділ видів злочинів на злочини у сфері публічних інтересів (злочини проти держави, військової служби, прав і вольностей шляхти, правосуддя, порядку управління, службові злочини, проти церкви і релігії) та злочини у сфері приватних інтересів (злочини проти життя, здоров'я, волі особи, її власності, змішані злочини, злочини у сімейній сфері та проти моралі) й виокремлено та систематизовано кваліфікуючі обставини кожного виду злочину;

- встановлено поділ видів покарань залежно від забезпечення, охорони та задоволення нормами кримінального законодавства приватного (головщина, навязка, гвалт) чи публічного (смертна кара, тілесні покарання, позбавлення волі, конфіскація майна, штраф, вигнання за межі держави, позбавлення честі або посади) інтересів, а також виділено додаткові критерії поділу: за суб'єктом покарання, самостійністю характеру, формою вини, принципом права-привілею, відносинами сюзеренітету-васалітету, ступенем тяжкості учиненого злочину, способом і засобом скоєння злочину.

удосконалено:

- положення, що поняття злочину у литовсько-польський період включало матеріальний елемент, який пов'язувався із спричиненням особі матеріальної, моральної чи фізичної шкоди; релігійний елемент, який втілював розуміння злочину як гріха; формальний елемент, який означав нормативне оформлення поняття злочину з точки зору порушення правила поведінки;

- тезу, що у XV – XVI ст. відбувається виокремлення як родових об'єктів суспільних відносин щодо охорони інтересів держави, відносин у сфері військової служби, правосуддя, службової діяльності, забезпечення порядку державного управління, захисту прав особи і власності, прав церкви, сім'ї, прав і привілеїв шляхти, норм релігії й моралі;

- висновок, що протягом XV – XVI ст. відбувались процеси занепаду значення такої мети покарання як наповнення державної скарбниці, посилення ролі як загальної, так і спеціальної превенції, встановлення обов'язковості відшкодування шкоди потерпілому, посилення значення як цілей покарання виправлення засудженого та ізоляція злочинця від суспільства, актуалізації залякування, що втілювалось у кількісному зростанні протягом XVI ст. норм, які містили різноманітні види смертної кари та тілесних покарань.

дістали подальшого розвитку:

- твердження про поступове переважання у литовсько-польський період закону над звичаєвим правом, що втілювалось у трьох періодах: період домінування правового звичаю (до 50-60-х років XV ст.); перехідний період

(співіснування правового звичаю та закону, до прийняття I редакції Литовського Статуту); домінування закону (від видання I редакції Литовського Статуту);

- тезу про те, що злочини проти держави були представлені «образом Маєстату» і ототожнювались із посяганням на державний лад, територіальну цілісність держави, нанесення їй економічних збитків, а також пов'язувались із злочинами проти особи у присутності монарха;

- положення про те, що законодавцем було закріплено ряд принципів (загальних начал) призначення покарання, яке мало передбачатись: залежно від тяжкості скоєного злочину; з урахуванням принципу демократизму; з «милосердям»; індивідуально; на основі законності; тільки за наявності вини особи; виключно за вироком суду; з урахуванням суворості, жорстокості кар.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальшого дослідження історії українського кримінального права;

- *освітньому процесі* – для проведення різних форм занять зі студентами денної та заочної форм навчання й при підготовці підручників, навчальних посібників, розробці лекційних курсів, робочих програм, навчально-методичних комплексів із дисциплін «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Історія вчень про державу і право», «Історія українського права», «Історія України»;

- *практичній діяльності* – при підготовці та проведенні круглих столів, конференцій, семінарів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювались на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Державного податкового університету. Результати дослідження були оприлюднені на 3 міжнародних науково-практичних конференціях: «People and the world: global problems of human development» (м. Прага, Чехія, 18–20 грудня 2023 р.), «Current methods of improving outdated technologies and methods» (м. Більбао, Іспанія, 8–10 січня 2024 р.), «Правове відновлення України як потужної європейської держави через призму міжнародного досвіду» (м. Київ, 18 квітня 2024 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладені в 6 наукових публікаціях, серед яких 3 наукові статті, опублікованих у фахових юридичних виданнях України, затверджених МОН України, 3 тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 207 сторінок, з яких основного тексту – 184 сторінки. Список використаних джерел містить 227 найменувань на 22 сторінках, додаток на 1 сторінці.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Подорога Л. В. Поняття злочину в українському кримінальному праві XV–XVI ст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 36–38. URL : http://www.lsej.org.ua/12_2023/4.pdf.

2. Leonid V. Podoroha. Crimes against a Person in the Ukrainian Criminal Law of the 15th–16th Centuries. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 118. С. 51–57. URL : https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/podoroha_118.pdf.

3. Podoroga L. V. The death penalty in the history of Ukrainian criminal law in the Fifteenth and Sixteenth centuries. *Ірпінський юридичний часопис. Серія : Право*. 2024. Вип. 1 (14). С. 21–29. URL : <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/209/209>

які засвідчують апробацію результатів дисертації:

4. Подорога Л. В. Джерела українського кримінального права у XV – першій половині XVII ст. *People and the world: global problems of human development* : XIV Міжнародна науково-практична конференція, м. Прага, 18–20 грудня 2023 р. Прага, 2023. С. 126–128.

5. Подорога Л. В. Поняття об'єктивної сторони складу злочину в українському кримінальному праві XV–XVI ст. *Current methods of improving outdated technologies and methods* : the I International Scientific and Practical Conference, January 8–10, 2024, Bilbao, Spain. С. 194–196.

6. Подорога Л. Поняття та види військових злочинів в українському кримінальному праві XVI ст. *Правове відновлення України як потужної європейської держави через призму міжнародного досвіду* : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18 квітня 2024 р. Київ : ДУІТ, 2024. С. 216–219.

Характеристика особистості здобувача. Подорога Леонід Вікторович народився 12 березня 1980 року у Черкаській області.

Закінчив у 2002 році Академію державної податкової служби України за спеціальністю «Правознавство».

Суддя Городищенського районного суду Черкаської області. Одружений, має 3 дітей.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Подороги Леоніда Вікторовича і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Подороги Леоніда Вікторовича на тему : «Генеза

українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)»).

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Подороги Леоніда Вікторовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Подороги Леоніда Вікторовича на тему: «Гене́за українського кримінального права за доби Середньовіччя (XV – перша половина XVII ст.)» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права: «за» – 29; «проти» – немає; «утримались» – 2.

**Голова фахового семінару кафедр
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
доктор юридичних наук, доцент,
гарант освітньо-наукової
програми 081 «Право»**

Олеся БОДУНОВА